

Майже до самого кінця діяльності робочої групи для реєстрації релігійного товариства потрібно було 3 особи, а завершили цифрою 10, хоч були пропозиції 50, 100 і більше.

Громіздким і надто перевантаженим є проект закону в статтях, щодо реєстрації, найменувань релігійних організацій, особливостей правового статусу. Таке враження, ніби готується основа для того, щоб одні релігійні спільноти вважати важливими, а іншими – нехтувати. Якщо це можливо в математиці великих чисел, то зовсім неприйнятно в законі про свободу совісті: кожна особа є безкінечна цінність в очах Бога і суспільства.

Необхідним вважаю прийняття проекту Закону, тому що його положеннями значно розширяються права фізичних осіб та релігійних організацій. Зокрема важливим є положення закону про участь вірних у богослужіннях: «...на прохання працівника;... керівництво підприємства надає йому право на участь у богослужіннях у робочий час... Працівник зобов'язаний це відпрацювати...» (ст. 20, п. 7). Це дуже важливо, для віруючих, ретельних у релігійних переконаннях, але для яких святковими днями є інші від неділі дні.

Я розумію, що не може бути досконалого закону. Законотворчість тільки доганяє життя.

*В. Докаш**
*Я. Позняк***

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОБОДИ СОВІСТІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

З отриманням незалежності Україна проголосила шлях демократичного розвитку з дотриманням усіх його принципів, стандартів та вимог. Життя суспільства визначається за двома його критеріями: економіка та культура (матеріальне та духовне). Власне, складовою останнього є релігія, свобода совісті та віросповідання або світогляду. Так, у нас діяльність церков та релігійних організацій, міжконфесійні та церковно-державні відносини регулюються статтею 35 Конституції та Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації». Деякі питання, пов'язані з діяльністю релігійних організацій та здійсненням громадянами права на свободу світогляду регулюються іншими нормативними актами. Це стосується питань про військову службу віруючих окремих напрямів, характер освіти в навчальних закладах, створених релігійними організаціями тощо.

Хоча чинне законодавство зі зазначених питань забезпечення свободи совісті загалом носить демократичний характер, однак сьогоденний стан справ у суспільстві показує певну його недосконалість та потребу в доопрацюванні, виходячи вже з життєвого досвіду на основі новітніх стандартів суспільно-релігійних його принципів.

Основоположними конституційними принципами державно-конфесійних відносин в Україні є відокремлення церкви від держави і пріоритет прав людини. Принцип відокремлення церкви від держави передбачає взаємне невтручання в діяльність одне одного: держави – в питання віровчення, культу, внутрішнього устрою церкви, включаючи вирішення кадрових питань; церкви – в діяльність державних структур, а також в питання забезпечення права людини на свободу світогляду.

* Докторант Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

** Викладач кафедри релігієзнавства та теології Чернівецького Національного університету ім. Ю.Федьковича.

Пріоритет прав людини на свободу світогляду передбачає їх верховенство над правами церкви (як громадської інституції) на визначену статутом діяльність.

Реалії сьогодення та життєвий досвід щодо міжцерковних відносин, здійснення громадянами права на свободу світогляду в умовах інтенсивного розвитку релігійної мережі свідчать про те, що чинне законодавство не повною мірою враховує сучасні реалії церковно-релігійного життя, суперечності, що виникають у полі міжцерковних відносин, а також наслідки деяких деструктивних дій релігійного керівництва деномінацій. Недосконалість сучасного законодавства (проблеми виділення земельних ділянок під забудову, реституція майна, освіта) призводить до виникнення маси проблем, які дестабілізують ситуацію як на рівні регіону, так і країни в цілому.

Потрібно зазначити, що в останні роки релігійна ситуація в буковинському краї залишається відносно стабільною, за винятком поодиноких випадків, що призводять до конфліктів між віруючими двох різних юрисдикційних підпорядкувань православної церкви.

В цілому загальна міжконфесійна релігійна ситуація в області, де релігійний фактор характеризується одним із найактивніших і дієвих рушіїв суспільно-громадського життя, зовнішньо визначалася як стабільна, толерантна, передбачувана і контрольована, незважаючи на певні негаразди цього питання, коли мають місце протистояння між православними різних церков із-за володіння храмами (культовими спорудами). Обласна, районні державні адміністрації вживають чимало заходів щодо вирішення питань з врегулювання та стабілізації міжконфесійних відносинах.

Вважаємо, що для більш повного висвітлення даного питання, доречно звернутися до статистичних даних. Отож, станом на 1 січня 2007 року у Чернівецькій області були представлені, згідно нової структури державної статистичної звітності, більше 10-ти віросповідань, у межах яких діяли 1074 зареєстрованих і 133 незареєстровані релігійні організації, 23 конфесії, течії та спільноти. Ця цифра включає 1038 релігійних громад, 15 монастирів з 358 насельниками, 7 духовних навчальних закладів із 1196 слухачами, 4 місії. Священнослужителів в різних конфесіях було 1761 (з них 19 – іноземці). Працювало в 2006 р. при громадах 416 суботніх та недільних шкіл, видруковувалось 12 часописів та газет.

Динаміка зростання релігійних організацій у 2005 році в порівнянні з попереднім роком істотно не збільшилась,- вона зростає на 33 одиниці.

У області утворені і діють 3 єпархіальних управління православної церкви, 5 об'єднань та управлінь: ЄХБ, АСД, ХВЕП, церкви Повної Євангелії та Євангельських християн.

Розподіл релігійних організацій за конфесійною ознакою свідчить, що найважливішою її складовою і провідною позицією в церковно-релігійному житті області продовжує посідати православ'я. До нього належить 546 релігійних громад або 64% їх загальної кількості. Водночас православ'я в області, як в цілому в Україні не має сьогодні єдиного свого інституційно-організаційного оформлення і представлене двома напрямками – УПЦ – (400) і УПЦ КП – (146)¹.

Проте, завдяки систематичній співпраці Чернівецької обласної організації Української Асоціації релігієзнавців та обласного осередку УАРС зі сектором у справах релігій Управління внутрішньої та інформаційної політики ЧОДА на регіональному рівні проводяться діалоги між представниками різних релігійних напрямів у формі Круглих столів та Єдиних Днів релігійної свободи.

¹ Див.: Докаш В., Позняк Я., Преображенський С. Стан та основні тенденції змін в релігійному просторі Буковини в умовах демократизаційних процесів // Релігія і суспільство: нові преференції. – Чернівці, 2006. – С. 47-53.

Однак, на нашу думку, дану проблему слід розглядати в трьох площинах: по-перше, це не повне дотримання законодавства на рівні обласних органів влади; по-друге, порушення законодавчих норм районними та місцевими органами влади; по-третє, виникнення конфліктів між вірючими тих чи інших конфесій через культові споруди чи майно. Звичайно, всюди є свої суб'єктивні та об'єктивні причини цього. Однак це не знімає проблеми з порядку денного, а подекуди навпаки – ще більше розпалює.

Слід зазначити і те, що в багатьох випадках при мотивуванні стану релігійного життя посилаються на недосконалість Закону, що в ньому не визначені певні моменти релігійної діяльності. Однак всі добре знають і розуміють, що Закон носить більш універсальний характер, він не може регулювати певний конкретний момент в усій своїй повноті, бути надто деталізованим. Для цього існують інші закони, які мають пряме чи опосередковане відношення до вирішення даної проблеми.

Доречно зазначити й те, що важливим моментом щодо прийняття будь-якого закону є затвердження концепції щодо його впровадження, тобто концептуальні засади його дії, реалізації. Так, сьогодні ми маємо Закон «Про свободу совісті та релігійні організації», однак його неефективність можна пояснити не тільки тим, що він не відповідає стандартам сучасного суспільства, але по сьогоднішній день він не має бази з його впровадження – Концепції. Хоча проект такої є, але він не має ще юридичної сили, оскільки не прийнятий офіційно. Ми згадали тут про Концепцію державно-конфесійних відносин тому, що, розробляючи та приймаючи новий закон, незалежно від формулювання назви, щоб його не спіткала така ж доля, як і сьогодні «діючий», потрібно узаконити цю Концепцію.

То ж повернемося до питання аналізу проекту нового закону. Як ми вже вище зазначали, працюючи спільно, три інституції, провели з цього питання 18 вересня 2006 р. Круглий стіл на тему: «Сучасні державні пріоритети релігії та держави», в якому взяли участь керівники абсолютної більшості релігійних організацій області. Важливим моментом є те, що він відбувався за участю експертів з Києва: проф. Людмили Филипович – виконавчого директора Центру релігійної інформації і свободи, зав. відділу сучасних релігійних процесів Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Сергія Капранова – старшого наукового співробітника Інституту сходознавства ім. Агафангела Кримського НАН України.

В ході роботи Круглого столу представників релігійних організацій було ознайомлено з проектом нового закону. Його результатом стали зауваження та пропозиції з боку науковців та релігійних діячів краю. Так, у статті 1 пункт 4 вказано: «визначення обов'язків релігійних організацій перед державою і *суспільством*», а чомусь останнє слово у 3 пункті проекту нового закону упущено. Стаття 5 пункт 1, де мова йде про «відокремлення церкви від держави», чомусь тут вжито прийменник «*від*», замість сполучника «*і*». Очевидним є факт, що церква не може відокремлюватися від держави, адже громадяни є одночасно членами релігійної спільноти, однак вони співіснують як дві інституції, не втручаючись у справи одна одної.

Проте найбільше всіх хвилює питання освіти, що дуже гостро піднімалося представниками релігійних організацій. Особливо питання запровадження предмету «Християнської етики» у школах. Також слід передбачити в Законі процедуру урівняння в правах дипломів богословських навчальних закладів з державними (видачу конвертованих дипломів випускникам богословських навчальних закладів). Так само доцільно конкретизувати пункт 1 статті 29.

Однак, попри всі колізії чинного законодавства, обласні організації УАР та УАРС постійно працюють над питанням поширення та реалізації принципів міжрелігійної толерантності через ЗМІ, а також шляхом проведення Круглих столів, різноманітних практикумів-семінарів за участю представників влади обласного та місцевого рівнів, науковців, експертів з питань релігійних процесів, представників

релігійних організацій краю, де останні мають можливість проводити полеміку у формі діалогу, пам'ятаючи при цьому не про те, що їх роз'єднує, а власне те, що їх об'єднує. А таким фактором є Бог – єдиний, спільний для всіх, незалежно від того, хто і як Його розуміє, як у Нього вірує та про Нього вчить.

*Г. Друзенко**

НЕСВОЄЧАСНИЙ ЗАКОНОПРОЕКТ

Рік 2006 минув під знаком нерозв'язаної української контрверзи. Дилема «Схід–Захід», трикутник «Президент–Прем'єр–опозиція», соціально розірване суспільство, якому критично бракує середнього класу і якого нудить від надлишку соціальної несправедливості, – доволі непевні конструкції, в яких доцентрові сили ледь врівноважують (а подеколи вже й не врівноважують) відцентрові. Більш як 60 % громадян вважає, що події в Україні протягом 2006 року розвивалися у неправильному напрямі і лише 14,6 %, тобто вчетверо менше, дотримуються протилежної думки¹. Мимоволі на думку спадають окремі історичні асоціації з часів перед Великою Руїною. На щастя, поки лише окремі...

В такій непростій ситуації зростає роль та відповідальність інститутів та спільнот, що покликані гуртувати людей навколо засадничих вартостей та водночас плекати в них толерантність. В Україні такими інституціями є насамперед церкви. Бо саме їм рік у рік найбільше довіряють жителі нашої держави. Так і в 2006 році, згідно з підсумковим дослідженням УЦЕПД ім. Разумкова, церква з 60,3 % тих, хто вірить їй, виявилася абсолютним лідером рейтингу довіри українців: 27,8 % респондентів повністю їй довіряє і ще 32,5 % радше довіряє, ніж ні. Водночас разом не довіряє і радше не довіряє, ніж довіряє церкві, 25,9 % опитаних. Для порівняння: українським ЗМІ, що посіли в рейтингу довіри друге місце, сукупно довіряє 60,2 % (причому рівень повної довіри – лише 11,3 %), а сукупно не довіряє 32,4 % респондентів².

Звичайно, церковність українців загалом вкладається у загальноєвропейську канву: кількість тих, хто вважає себе віруючим, та тих, хто бодай щиро намагається жити за церковними приписами, різниться на порядки. Проте мережа храмів, що динамічно зростає, та кількість парафіян, які заповнюють їх у недільні (п'ятничні, суботні) та святкові дні, беручи активну участь у богослужіннях, дає підстави стверджувати, що релігія таки суттєво впливає на значну кількість жителів України. Понад те слід врахувати, що абсолютна більшість релігійних течій пропонує своїм послідовникам так би мовити мета-стратегію життя, що спрямована на трансцендентну мету й суттєву трансформацію самої сутності людини, а отже годі чекати простих арифметичних залежностей між релігією та соціальними проявами її адептів.

Розуміння складної природи церкви («Царство не від світу цього», що проявляється у конкретних історичних, географічних, культурних, політичних і навіть кліматичних умовах), її потенціалу впливати на найглибші рівні людської свідомості та того, що поза (під, над – ?) свідомістю, тяглість церковної традиції, що часто вимірюється тисячоліттями, та неабиякий авторитет релігії у загалом зневіреному та

* Віце-президент Інституту європейської інтеграції (м. Жешув, Польща).

¹ *Думка громадян України про підсумки 2006 року, владу, політиків, ситуацію в країні: Результати соціологічного дослідження.* – УЦЕПД ім. Разумкова. – Київ, грудень 2006. – http://www.uceps.org/img/st_img/table/864/Press-release_2006-12-27.pdf

² Там само.